

„A Természet“ előfizetési ára
egy évre 6 korona;
diszes bekötési tábla hozzá 2 korona.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Szerkeszti és kiadja:

DR. LENDL ADOLF.

Budapest,

II. ker., Donáti-utca 7. sz.

Őszi hangulat.

Sok kedves emlékem kötött engem ahhoz a szép diófához, amely szőlőskertünk felső végében egymagában állott.

Fiatalkori, pajkos életem gondtalan és verőfényes napjainak emlékei ezek.

Korán reggel, alig hogy felkelt a nap, már oda hívogatott a sárga málingó hangos füttye; füttyült, füttyült, amíg odakerültem — azután elhallgatott. A gyümölcsösből átszólt hozzá a párja; ott fészkelte és már a fiait vezetgette, tanítgatta; könnyelmű hímje pedig ott mulatott a diófán. De komolyan vette a figyelmeztető szót és csakhamar el is röppent. Utána azonban nemsokára jött a másik. Mert nemcsak én, de még inkább a sárga rigók szerették ezt a diófát.

Délben azután, ha már leszállott a tikkasztó meleg az egész vidékre s alig-alig mozdult a lankadt lomb egy-egy levele a szélcsendes levegőben s a hőség lenyomta mindazt, ami élt: akkor ismét beszálltak a szép sárga madarak a diófa sűrű lombosátrába; párosan, — többedmagával az anyamadár — déli pihenőt tartottak az illatos fa árnyékában. Hogy eldisszuráltak ilyenkor egymással, de hangosan egyik se szólt.

Sok kellemes órát elheverészttem én is ott, a fa alatt; mert nincs sehol kedvesebb nyári pihenője a szobából menekülőnek, mint a nagy diófa alatt. Csak itt-ott szalad át a napsugár a sötét lombon. Megrezdül egy szál levél hosszú nyelén; épen csak

vele játszik az alig érezhető szellő; azután ismét megáll és megrezdül egy másik.

Lehajlik az ága a fának köröskörül a földig, ahol csak apró pázsit nő alatta; az meg mily puha, mily hűvös. A fa körül pedig zsong a repülő bogárság, száz méhecske is zümmögi egyszerre az alattót.

És leszáll a nap. Csöndes már minden a fa körül; madár nem éjjelezik rajta. Sötétség borult reá és a felkelő hold ezüstös fénye. Megvilágítja az egyik oldalát, ezzel mély árnyékot vet a földre. Minden pihen köröskörül; a fa is pihen, ilyenkor illatozik minden levele. Enyhe, gyengéd, kesernyész illata van és mily kellemes.

... Azóta sok, sok esztendő telt el... most is ott áll a nagy diófa, még nagyobb, még terjedelmesebb az alja. De a teteje már kezd elszáradni. Eljárt rajta az idő. Pedig milyen üde volt. És vörösödik a lombja, mert ősz van.

Színes a vidék különben is. A zöld színt felváltotta a sárga, a szürke, a barna és vörös. A diófa lombja a legvörösebb.

Egész nyáron át füttyengettek most is a rigók és hívtak. Hívtak... de gondjaim tartóztattak. Zsongott az apró nép most is körülötte és árnyékot vetett, mint annakelőtte. Zsongott, de én nem hallottam, mert pihenőm se volt. Ideges az élet és hajtja az embert; minél fáradtabb a lélek, annál nehezebb napok következnek mindig.

Hogy eljárt rajtam is az idő...

Rég elmentek a vig madaraim, mert vége a

nyárnak. Már nem elég melegen süttött nekik a nap. Elfogyott a gyümölcsös termése, száradni kezdett a lomb. Szárnyra kelt a könnyelmű nép és ment; ment boldogabb hazába, délre, messze délre.

Csak az ember marad itt — és a diófa; hogy lássa, hogy szenvedje a lassú elmúlást. Őszi hangulat borul a tájra és szomorúság a lelkekre, látva a lassú elváltozást feltartóztatlanul.

Szél kerekedik most és végig fújja a domboldalt; leperegnek a vörös levelek a fákról. Napról-napra gyérül a lomb, lanyhul az élet. Fáradtnak látszik minden. Pihenni vágyik a lélek.

Száll a gólya fent a magasban. Szürke, sötét égen fehér madár; egy, kettő és több. Arrább a messzeségben még néhányat látunk . . . elvonulnak ők is. Talán már az utolsók; lehet, már messziről jönnek. Velök mennek a fecskék, de ezeket nem is láttuk, amint búcsuztak. Gyülekeztek egyideig, mindig többen voltak napról-napra, csak azután láttuk, hogy már nincsenek itt.

A gólya fent jár ilyenkor magasban. Benézi a vidéket; tudja az utat, mégis nézi felülről, magasból. Ott kering egy ideig; talán búsul . . . talán örül. Nap-hosszat kering, majd csapatha verődik, azután megy.

Sokáig kíséri a szemem a fehér foltokat az égen, de azután már nem látok egyet sem. Elmentek. —

Mintha esőre készülne; mintha hűvösödnék és estelednék. Nyugodtabb a lelkem, pedig mind szomorúbb a hangulat körülöttem.

Egy virágot se látok már és elfonnyadt minden. Lent a völgyben füst és pára.

Nem is oly régen, mily másnak látszott itt a természet. Most szomorúság váltotta fel a reményt. Nem tudunk beletörődni még; csak látjuk és érezzük, de nem hisszük, mint változik itt min-

den. Bár sejti a lelkünk, mást kíván még. Nem a jövőbe éreznünk, hanem a múltból reménykedünk. Az elmúlt napok verőfénye, a réten szálló ezernyi pókfonal, a piros bogycs csipkebokor, az útszéli pacsirtamadár . . . hová lettek mindezek most? Utolsó derült napjaink hová tűntenek el?

Esőre készül. Elnémult a vidék és komoly a kép, amit homályban fest elénk a haldokló élet. Komoly az erdő, borus az ég; szürke a tájék, búsul a lelkünk. Elhal itt minden nemsokára.

Szítál az eső; hűvös az este. Hazatérjünk-e már?

Tél lesz nemsokára; korai tél. Hó és fagy. Hogy eljárt az idő . . . Hogy elhal a mi reménységünk is . . .

L.

Adatok a földi kutya (*Spalax typhlus* Pall.) életének és előfordulásának ismeretéhez.

Irta: *Orosz Endre.*

(II-ik közlem.)

A „Természet“ VI. évfolyamának IX. számában a fenti cím alatt megjelent közleményemnek folytatását adom a következőkben. (Lsd. „A Természet“ III. évf. 1. f.)

1900. V. 3-án fogtak egy eleven him földi kutyát, Pusztaszentmihályos kolozs megyei kisközségnek a Kis-Szamos folyó balparti száraz földjein. A „Casté“ nevű hegyoldal tövében lakó földműves háza előtt napok óta túrta ki a földet vakondokszerűen egy állat, amelynek ezt a munkáját három napig kísérte figyelemmel a földműves és időnkint áskált is utána, hogy elfoghassa, ami a harmadik napon sikerült neki. Május 4-én magam is kimenvén a helyszínére a túrásmenetek tanulmányozása végett, a hegy és a lapály érintkezésénél egy 14 méternyi hosszú s közepén 7—9 cm. átméretű üregmenetet találtam a televényes földben

Visszaemlékezések.

„A TERMÉSZET“ eredeti tárcaja.

Irta: *Führer Miklós.*

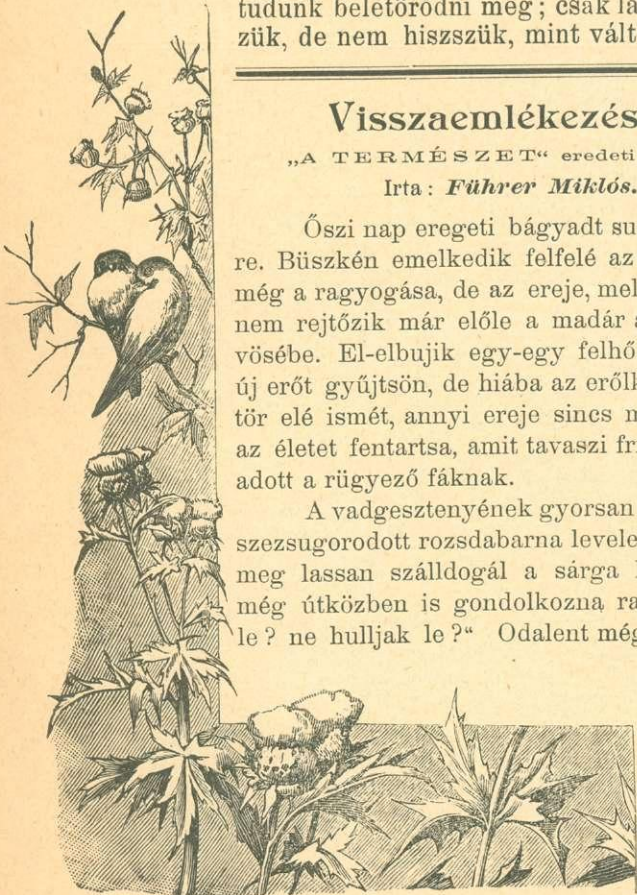
Őszi nap eregeti bágyadt sugarait a földre. Büszkén emelkedik felfelé az égen, vakító még a ragyogása, de az ereje, melege gyengül, nem rejtőzik már előle a madár a lombok hűvösébe. El-elbujik egy-egy felhő mögé, hogy új erőt gyűjtsön, de hiába az erőlködése, hiába tör elé ismét, annyi ereje sincs már, hogy azt az életet fentartsa, amit tavaszi friss melegével adott a rügyező fáknak.

A vadgesztenyének gyorsan leperdül őszezsugorodott rozsdabarna levele, az eperfáról meg lassan szálldogál a sárga levél, mintha még útközben is gondolkozna rajta: „hulljak le? ne hulljak le?“ Odalent még egyet-kettőt fordul, mint ha nem jó oldalra hullott volna, azután már nem levél többé, hanem gaz.

Borongós őszi szél keletkezik; elébb szeliden bókolgatnak egymás felé, majd haragosan suhogva csapkodnak össze a szomszédos faágak. A vén akáczfának már nincs lombja, hogy subogjon, csak nyikorognak az elszáradt ágak. Megkönyörül rajta a szél, hogy ne látszon olyan örcgnek, alásepri a közeli fáknak sárga leveleit, mintha azok éppen csak most hullottak volna le róla. De az öreg ágak csak búsán nyikorognak tovább. Ugy látszik, a kútgém is ilyen öreg akáczfából való.

Félrevert haragnak a hangját hozza erre a szél. Mély, lassú a kongása: bamm! . . . bamm! . . . bamm! . . . Tűz van valahol.

A lutheránus harangé az a mély, morajló kongás. Ha valamikor tűz volt a városban, mindig a lutheránusok tornyában vették észre legelőször; egyrészt azért, mert nekik két harangozójuk van, akik felváltva laknak a toronyban és éjjel, nappal őrködnek a város felett, másrészt meg az ő tornyuk a legmagasabb, annak a réztetején csilán meg legelőbb a felkelő nap. Ablakából nem csak a a várost, de a körülfekvő tanyákat is belátni. Sokszor lefizettük az egy krajczár „belépti díjat“, hogy kinézhesünk a torony zöld zsalugáteres ablakából. Idegen ember forintot is hiába fizetett volna, csak mi juthattunk fel, akik ismertük a módját; nyolcz lépcsőn kellett felmenni a körül rácsos, kikövezett platóra, melynek közepén emelkedett a rézfedelű, réztornyú templom; megálltunk a to-

vízszintes irányban haladva, amely a felszíntől 22—30 cm., más helyen 48 sőt 60 cm. mélyen is volt ásva.

Maga az állat egy 21 cm. hosszú, fehéres, világos-szürke színezetű, jól kifejlett, nagy példány volt, mely egyáltalában nem törekedett marni s melyet tehát bámulatosan szelid, csendes természete mellett még az oláh földmives, felesége, sőt gyermekei is minden félelem nélkül vettek kezeikbe, ami annál csodálatosabb volt reám nézve, mivel az ily nagy s hihetően öreg állatokat eddig rendszeren mérges, dühös és harapós természetűeknek tapasztaltam. A május 4-én hozzám került Spalaxot egy láda földbe helyezve, csak 3 napig tarthattam élve, amely idő alatt a hozzátett hagyma, csöves kukoricza, pityóka, Taraxacum, lóhere és más füvek közül csupán a kukoriczát és pityókát kóstolta meg. Az illető földmives beszélt nekem, hogy 10 év előtt még egy másik ily állatot is fogott valamivel alább a lapályban, amit a Spalax itten való gyakoriságának feltüntetésére jegyeztem ide.

Az előbbeni Castè nevű lelhelről hoztak ismét egy fiatal Spalaxot nekem 1902. évi VII. hó 3-án, a mely mint élettelen példány a Dr. Lendl tanár preparatoriumában kitömetvén, tulajdonomban van.

1902 évi VIII. 28-án reggel ugyancsak az előbbi lelöhely szántóföldjeinek felszínén fogtak egy élő fiatal földi kutyácskát, mely fejletlensége miatt gyámoltalan, nehézkes, esetlen járású volt, nem mérges természetű s kézbe fogva, mint a kis kutyakölyök nyivákolt vagy nyöszörgött félelmében. — A ládába tett murokleveléket ette, azonban magának a muroknak elsőbbséget adott, mert ha ezt adtam hozzá, amazt azonnal abban hagyta. Mellső lábaival ez is mosdott, arczát, fejét simitgatta, törölgette. Amint a földön mászkálva egyszer a kutya megugatta és hozzákapott, a Spalax felszólalt, fejét felemelte s védekezésre készen helyt

állott. Az állat 28-án éjjel kimúlt. Kétségtelenül betegesen került már hozzám, mert hasa és alfeli teste fel volt puffadva; felboncsolván, húgyhólyagja ennek is telve volt vízzel (hasonlóan a multkori közleményben legutóljára leirt Spalaxhoz) s hasán a bőr és hasfal között kocsonyás, vizenyős, nyálkaszerű anyag gyülemlt meg. Úgy látszik tehát, hogy ez gyakori Spalax betegség lehet, a melyet érdemes volna szakembereknek behatóbban is megfigyelni. Koponyáját preparáltam s Méhely L. professor úr a Spalax fajokról irandó tanulmányába is belevonta.

1902 évi IX. 17-én a Spalaxokban bővelkedő pusztasz. m. miklósi Castè lelhely ismét szolgáltatott egy fejlett, idős, élénk mozgású, életerős földi kutyát, (♂) a mely elfogása alkalmával a házbéliek egyik vigyázatlan nőszemélyét azonnal meg is harapta, bár ez neki bundájának megsimogatásával kedveskedett. A dühösen berzenkedő állat beleharapott a ruhába, neki kapott a vaskanálnak, a botnak, megfogta a zsákot, szóval mindenben megboszulni akarta magát, a mi csak hozzá ért vagy mozgott közelében. Megérintve fejét, azt azonnal felemeli, száját kitérít s alsó két metszőfogát, mint rémületes fegyverét előretartva és lábaival dühösen toporzékolva odaugrik, a honnan érintették, fogaival nekivág az őt nyugtalanítónak s ha csak teheti, 4 éles metszőfogát hirtelen és oly erővel vágja bele és szorítja össze, hogy inkább leszakad a megharapott tárgy, semmint azt elengedné. S bámulatos, mily határozott számítással tudja a közelében mozgó tárgyat megkapni, mily hirtelen gyorsasággal tud megfordulni s védelemre készen állani. Egyszer például a ládába tett szénát rendeztettem s a zajra a széna alól minden óvatosságom daczára is épen a kezem ujját kapta fogai közé annélkül, hogy a széna akadályul szolgált volna s midőn a váratlan támadás kelletlen következ-

rony tövében, a jelzőgombot benyomtuk a falba, a csengő felszólt, mire a harangozó kidugta fejét az ablakon és leszólt, hogy mit akarunk? Mi csak a kezünkkel intettünk, hogy „fel!“ Erre ő kidugott valami hosszú ostornyélformát, a végén volt egy kis csiga, ezen a csigán egy zsinóron eresztette le a torony kulcsát. A kulcsot leakasztottuk s benyitottunk vele a magas torony alacsony ajtaján.

Öt percznyi keringőzés után felértünk a toronyba, átadtuk a kulcsot, lefizettük az egy krajezárokat és elkezdttünk csodálkozni. Először is hogy milyen keskeny a torony odalent kívülről és milyen széles idefent belülről; azután, hogy milyen laposak a házak, alig látszik meg a tetejük a sok lombos fa között és milyen hamar vége van a városnak minden oldalról! A harangozó elmagyarázta, hogy mikor szól a kis harang, mikor a közbülső; a legnagyobb haranggal délre szoktak harangozni, az öregharanggal pedig, amelyik még a „legnagyobb“-nál is nagyobb, csak „alkonyatra“, amikor a nap leszáll, vagy amikor kongatnak. Odaálltunk egy-egy ablakhoz, kihajoltunk, a szemünk türelmesen odatapadt a falombok közti házak tetejéhez és vártunk . . . Vártuk, hogy hol lesz tűz? De nem volt szerencsénk vele. Így azután, ámbár egy krajezárért elég volt a magyarázás meg a csodálkozás, mégis egy kissé kielégítetlen érzellemmel távoztunk.

Fújja, söpri a szél a leveleket, fújja, éleszti a lángo-

kat. Kong már a pápista, meg az orosz harang is, de az emberek nem igen szaladnak ki a házakból. Valahogy nyugodtabbak az emberek, vagy önzőbbek mint azelőtt. Régente csak úgy feketélett ilyenkor az utcza a tűz felé hullámzó néptől. Én sem ültem ilyen nyugodtan, mint most, hanem a legelső kongatásra egyszerre három oleándernek a tartányát ugrottam keresztül, úgy rohantam a harangozóhoz:

„András bácsi, tűz van, hamar a templomkulcsot!“

Nyár idején volt. Akkorra már odaért Emil is, az orosz kántor fia. Becsuktuk magunk után a templomajtót s gyorsan futva, még gyorsabban lihegve értünk a toronyba. Egy fordulattal keresztül néztem a négy ablakot s kiáltottam Emilnek: „A szélmalom ég!“ Míg a vörös zászlót kidugtam a tűz felé, ő hurkot vetett a harang nyelvére s teljes erejéből rángatta a csigán át vezetett köteleet. „Húzd, ki tudja meddig húzhatod“, gondoltam magamban s kényelmesen kibámultam az ablakon. Zúgott az egész város, de legjobban a mi fülünk a nagy harangozástól. Mint a tengerbe a folyók, úgy gyülemlt a különböző utcák torkolatából a vásártérre a nép. A téren, hullámzó embergyűrű közepette a lángoló vörös malomtorony. Lángoltak már a hajtólapátok is, de a szél nem akart tudomást venni az égésről és a kerekek forogtak tovább. Mintha egy tűzóriás égő csóvát forgatott volna maga körül.

ményét ujjam hegyén érzékelttem, természetesen egy hirtelen kézrántás következett, de ezzel a Spalax is a levegőben csüngött. A megkísérlett vagy megtörtént támadás után pedig metszőfogait vicsorgatva, egymáshoz reszelgetve ad kifejezést dühös haragjának. A föld felületén való mozgásának megfigyelése végett kivettem az udvarra, a hol folyton sietve járkált s útja irányából nem igen tért ki s mert igen nyakas, makacs állat, eltéríteni csak erőszakkal lehetett. Épen ezen tulajdonsága miatt a földön heverő vagy elébe helyezett nehéz kavicsoknak sem tért ki, hanem beleütközvén, inkább orrával lökte, taszította vagy esetleg aláásni igyekezett az útjában álló akadályokat. Járása közben nem nagyon védte magát érintéstől, szurkálástól; ilyenkor szabadon érezvén magát, ázni és föld alá menekülni sietett. Midőn a kemény udvar földjét feltúrni nem birta, folyton tovább vonult lágyabb földet keresni, a mit olyképp cselekedett, hogy fejét a földre tartva, orrával a föld felszínét végigszántotta, azaz sűrölte, mintha csak épen a tekepálya-egyengető deszkát taszította volna.

Ellenben a kert megmunkált lágy földjén az orrával túr, két mellső lábával ás, két hátsó lábával feszíti, taszítja magát előre, hátával a szűk üreget szétnyomja, mivel előbb hosszan elnyúlva hatol be az üregbe s azután összehúzódva, nagy erőt fejt ki az üreg szélesítésénél, végül pedig az elül feltúrt földet hasa alatt hátra rúgja, amint azt a kutyák földásáskor tenni szokták. Ásása közben az aczélásót kopogtattam fölötte, azonban e zaj munkájában nem feszélyezte, mint pl. a sündisznót menetközben, hanem ás, rúg, halad tovább. — A földi kutya, bár éjjelenként a ládában erősen karmolászott, rágott és nyugtalankodott, nappal is ébren volt, sőt a legtöbb nappal is kijár a felületre, hiszen mind ilyenkor esnek a találók fogsá-

gába. Táplálkozási viszonyainak megfigyelése végett tettem hozzá változtatva: murkot, karalábét, hagymát, vadmurkot (*Daucus carota*), kukoriczasöveget, salátát, dinnyehéjat, pityókát, foghagymát, takarmányrépát, stb.; mindezek közül a legtöbb fogyott a murokból, néha levelestől együtt, ette a pityókát, karalábét, kukoriczaszemeket, dinnyehéjat, salátagyökeret, de a többi nem bizonyult eledelének. És kiemelnem kell itten különösen is, hogy a hagymákhoz soha és semmiféle körülmények között nem nyúlt, bár Petényi többször hangsúlyozva kiemeli, hogy a Spalax mindenek fölött a zellert és vöröshagymát kedveli.*) Ezért e homlokegyenest összeütköző tények újabb és további megfigyelése igen ajánlatos. — A most emlegetett Spalax 13 napi fogság után a ládából megszökött.

1903. IV. 10. Egy élő kis Spalax kölyök Pusztasz. Miklós Casté határából, a hol szántás közben az eke vetette a felületre. Teljesen szelid és gyámoltalan, nem mérges, nem harap, kézbe vehető s ilyenkor nyivogó hangot hallat, mint a párnapos kutyakölyök. Innen kapta a földi kutyácska (*Kéccelu pémuntuluj*) oláh nevezetét. — Egy fiókba helyeztem a kölyköt, a mely a szülői meleg fanyárol elszakadva, fázott s összehúzódott egy szögletbe, a hol 2 rongydarab képezte az ágyát és takaróját. Érdekes volt ennek a kis állatának az a szép — és más Spalaxnál is észlelt — tulajdonsága, hogy a fiók egyik szögletét a vizelet és ürületlen rendszer helyének használta föl, a melytől azután egyetlenegyszer sem tért el, a mi példás tisztaság-zeretet gyakorlására utal a földalatti lakásban is. Az eledelül használt növények közül evett murkot,

*) L. Csató János: „A fogas vakony, *Spalax typhlus* Pall. és előjövetele Alsófehér vármegyében“ - Az alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egylet IX-ik Évkönyve. 13—24 lapon.

Nem is oltották már, csak nézték. Mint a kártyavár, ha kihúzzák az alsó lapját, hirtelen összelapult a torony; szinte hallani véltem az összeroppanását. Még egyszer nagyot gomolygott a füst, még egyszer nagyot csapott fel a láng, azután abba hagytuk a harangozást. Még zúgott egy darabig a fülünk, ki kellett belőle rázni a benne rekedt hangot, azután csend lett . . .

Lementünk, de csak a padlásig; a templomajtót magunkra zártuk, nem háborgathatott bennünket senki. A padláson még nagyobb volt a csend. Mint egy óriási tevének a két púpja, a templomhajók magas padkái úgy domborodtak a mély sötétségben. A sötétséget lassan eloszlatta a megszokás, eléltünk a fedél szaruzatai; a szarufákon valami sötét kis zacskóformák csüngtek, a sötét zugokból időnkint különös czirregés hallatszott. A templomhajó tetején közelebb értünk a szarufához, hirtelen széjjel nyílt az egyik zacskó s tovaröppent onnét — a hátulsó lábain függő denevér!

Azzal megkezdődött a hajsza. Hajódombra fel, hajódombról le, futkároztunk a denevérek után, melyek mind mozdulatlanul függtek, de mihelyt közel értünk hozzájuk, szétvetett szárnynyal egyet-kettőt lóbáltak magukon s elröppentek. De amikor mi a padlás másik végén tartottuk a hajtóvadászatot, akkor az előbb elriasztottak mind visszaszálltak helyeikre s megint úgy lógtak, mint holmi apró kis zacskók. Bár kalapjainkat a padláson kívül hagytuk,

úgy látszik, a denevéreknek nincs tudomásuk arról az elterjedt hitről, hogy ők az ember hajába szoktak kapaszkodni, mert még csak nem is közelítettek a fejünk felé.

Nagynehezen mégis összefogtunk néhányat. Leginkább olyankor, amikor zavarukban a földre vetődtek. Ott látszik még leghamarább, hogy a denevér emlős és nem madár. Vergődésszerűen ugrik egyet-kettőt, amíg szárnyra bír kapni. Egyet mindjárt a padláson eleresztettünk, mert egy murcos kis fiókot találtunk apró emlőibe kapaszkodva. Szegény anya, az egész hajsza alatt az emlőin hordta a kölykét. Eleresztettük. A többi és egy pár harapás nyoma megmaradt. Zsebkendőinkkel bekötöttük.

A padlásról visszamentünk fel a toronyba; útközben a gerendasarokban találtunk két eldugott verébfészket. A harangállványok felé egy kötél lógott le felülről, onnan, ahol a toronyóra szokott lenni, de ehelyett itt csak négy lyuk volt. Társam lent megfeszítette a kötél végét, én meg felkúsztam rajta, hogy majd lehozok néhány galambfiókot. Amint felütöttem a fejem a nyíláson, szemközt látok gubbasztani egy vén baglyot. Csunya volt az istenadta, mint valami vén vasorrú baba. Amint engem észrevett, néhányat pislákkolt álmos szemével, akkőzben olyan kegyetlenül keserves arcot vágott, hogy egy üveg frissen berakott ugorka menten megsavanyodott volna tőle. Azt mondják, hogy a bagoly nappal vak, nem

petrezselyem és pástinák gyökereket, kelkáposzta gyökeret, fiatal levélhajtásokat, ellenben nem nyúlt a vörös- és foghagymához, pityókához. Éheztetésre ez utóbbit és a káposztatorzsát megette, a két hagymafélét csupán megkezdte, de el nem fogyasztotta. IV. 16-án kimúlt.

1903. IV. 13. Spalax kölyök az előbbi lelőhelyről, a hol hasonlóan az előbbeniehez, az eke szántotta ki a földbarázdából; megsérült, kimúlt.

1903. IV. 15-én ismét egy élő Spalax kölyök ugyanonnan az eke által kifordítva. Evett kelkáposzta kocsányt, friss pityókát, pástinákat, petrezselymet, főleg murkot, de bár egy teljes napon át (24 óra) nem kapott mást, mint két vörös hagymát, beleharapdált s azután otthagyan, inkább a ládát kirágni erőlködött. IV. 27-én a Magy. Nemz. Muz. borszeszes üvegébe került.

1903. V. 5. Egy fehéres hamuszínű idős Spalaxot az eke barázdájából az üreg nyomán ástak ki a már ismeretes lelőhelyen. Eleintén oly szelid volt, hogy békén tűrte a megfogást, később azonban a fogság miatt ingerültté vált s nekemkapott. Éjjelenként teljes erejéből rágt a keményfa ládát s ezen dühös munkája közben 2 felső metszőfogát kitördelte. V. 13-án elerőtlenedvén, elpusztult, de nem a jelzett hydronymus betegségben. Magy. Nemz. Muz.-ba felküldve.

1903. V. 9-én egy fejlett, idős ♂ Spalaxot hoztak nekem az előbbi lelőhelyről, amelyet szántás közben az ekevasa hátán felmetszett. Érdekes jelenség ez a már sok helyen és többször konstatált tény, hogy a Spalaxok földi üregmenetei csupán 1—2 dem. mélyen vonulnak a felszín alatt; másodszer pedig az is

lát. De úgy látszik, hogy a bagoly sem igen törődik vele, mondják-e vagy nem mondják, mert amint én feljebb kapaszkodtam, nagy huhogással ügyesen kisurrant az óra-lyukon, a delelő nap felé. Utána mindjárt a nőtény. Négy poczos, csúf kis bagoly volt a fészükben. Volt galambfiók is elég, összefértek a bagolylyal, de már nem volt időm lehozni őket, mert András bácsi türelmetlenül kiáltozott utánunk és verte öklével a templomajtót.

Vége a tűznek; elhallgattak a harangok, eloszlottak a felhők, elállt a szél is; nyugodtabban süt a nap, nyugodtabban szállnak a levelek. Ahogy szállnak-hullnak a levelek a fáról, szállnak, múlnak felettünk az évek. Amint a napsugár végigtánczol a tornyok bádogg-czikornyáin, elnézem, hogy maradt-e még valami a régi emlékekből? Nincsenek már ott a lombos ákáczfák, amelyek ágait sodorta nyárestéken a denevér. Eltűntek a denevérek, eltűntek a baglyok, el a templom is. Most már vadonat új kettős tornyú templom büszkélkedik a régi helyén, visszaparancsoló vasrács környékezi a hívogató ákáczlombok helyett. Csak annyiban hasonlít a régihez, hogy rajta is négy tátongó lyuk várja a toronyórát.

Öktóberben.

A dér belepte fákról hullnak
A sárga-piros levelek
És lomha szürke felhők csüngnek
A füstölgő, kék hegy felett.

A haldokló bús renetegben
Mi sem mozdul, mi sem beszél,
Csak a leszállongó levelet
Süvöltve hordja el a szél.

Nincs fény, nincs illat, nincs madárdal,
Zöld lomb hívón nem integet,
Mi sem zavarja a kórágyon
A haldokló nagy betegét.

Az ólomeső hull szítálva,
Hull álmosan, szünetlenül
S az erdőre az elhagyottság
Kínzó érzése nehezül.

Ilyenkor búvóm én az erdőt,
A nagy beteg velem rokon.
Én sem tudom, mi hív úgy engem,
Mily báverő, mely oda von.

Csak azt tudom, hogy kedves nékem
E rejtelmes, komor vadon,
Tán mert a síró széllel együtt
Zokoghatok itt szabadon.

FELEKI SÁNDOR.

nyilvánvaló ebből, hogy a földi kutyák nappal nem alusznak lent a lakásukban, amely kétségtelenül mélyebbre van ásva, hanem folytonosan mászkálnak, bolyonganak földi útjaikon, a menetekben, ahol azután a szántás szerencsétlenségét okozhat nekik. E nagy példány hossza = 19.5 cm. volt; hátán rozsdabarnás, fején fénylő szürke színű szőre volt. (Csontját preparáltam.)

1903. VI. 18-án a szokott helyről egy fejlett, nagy, rozsdásbarna színű, öreg Spalaxot hoztak nekem élve, melyet kapálás közben fogott egyik volt tanítványom, a földi üregmenetében utána ásva. Ládába téve, mint a kutya összegömbölyödve aludt a szénában s ha a láda feneke vizes volt, feljött a széna tetejére. Nagyon idős állat lehetett, mert nyilván a vizelete oly szerfölött intenzív szagot árasztott szét, a minőt csak a vadállatok (farkas, róka) ketrecze körül érzünk nyáron. (Mint szép nagy állat ki van tömve.)

1903. VI. 18. Egy másik egyszínű szürke, fiatal Spalax szintén kapáláskor került elő élve a földi üregmenetből. (Magy. Nemz. Muz.) A szóban forgó, valamint az előbbi Spalax ismételt bizonyítékokat szolgáltatnak a fentebbi észrevételhez, t. i. hogy az üregmenet 1—2 dcm. mélyen vonul a föld színe alatt, mert míg ott az eke fordította ki, addig itt meg épen a kézi kapavágás tárta föl a menetek nyílását, már pedig 1—2 dcm.-nél mélyebben a kapavágás sem hatolhat. A földmivések szokása szerint a feltárt üreget mindig tovább-tovább bontogatva, benne ráakadnak végre a földi kutyára is. Nem volt érdektelen több Spalaxnak csoportos magaviselete iránt is érdeklődni s ezért 2 fiatal és a legutóbbi idős állatot egy ládába helyeztem, a hol természetesen nem férték meg egymással; az öreg mérgesen harapta a kisebbeket, a mint azok közelébe merészkedtek. De sokkal ellen-szenvesebb volt az egyik fiatal a másik fiatalabb állatra, amelyet mihelyt csak szembetalálkoztak, irgalmatlanul harapdált, hátráltatott maga előtt. A megtámadott szegény állat fájdalmában sirt, nyifogott s ha szabadulni nem birt harcziás felétől, mit volt mit tenni, ő maga is a megtámadás bátorságában keresett oltalmat. Mozgásaikban amint a széna megzörrent, azonnal készenlétbe helyezkedtek felemelt fővel s előretartott fogaikkal — e rémületes fegyvereikkel — a támadásra. Azután ha az ellenfelek összecsaptak, gyorsan és dühösen vagdalkoztak, koczogtak a fogak s a viadal addig tartott, míg a gyengébb hátra vonult és elmenekült. Ebből a harcziás társaságból éjjel az erősebb fiatal Spalax kiszabadulván, a szoba minden szögletében a fal vakolatát a tégláig megfúrta és lebontotta.

1903. VI. 24. Az előbbieket lelőhelyéről egy kis, a jellemző ezüstös-fehéres-szürkés színnel bíró fiatal Spalax. (Beküldve a Magy. Nemz. Muz. gyűjt.)

1903. VII. 1-én és 2-án 1—1 fiatal Spalax Pusztasz. Miklósról (Casté). Mindkettőt egy ládába téve, azonnal megkezdődött a viadal, melyben kiméretlenül harapták egymást. Érdekes volt a támadás módja, mert mindkettő féloldala fordított fejjel és kitért szájával állt egymással szemben. A VII. 1-i Zwörnek S.

kolozsvári preparatoriumába, a VII. 2-ki a Magy. Nemzeti Muz. gyűjt. beküldetett.

1903. VII. 12. A szokott lelőhelyen délben egy fiatal,

szürke színű Spalax magától jött a felületre. (Magyar Nemz. Muz. gyűjt.)

1903. VIII. 14-én a p.-szt.-miklósi vinczellér fényes nappal fogott egy nagy fejlett földi kutyát, mely állítólag a háza tornácán mászkált. (Magy. Nemz. Muz. gyűjt.)

A fentebbiekben a különböző Spalax egyedekre vonatkozó észleleteim után egy harmadik közleményben újabb Spalax lelőhelyekről, a Spalax hazai elterjedéséről s némely fosszilis maradványokról kívánok még értekezni.

Apahidán, Kolozsm. 1903. VIII. 20.

Orosz Endre.

Levél a szerkesztőhöz.

Tisztelt Szerkesztő Úr! Német részről, igen figyelemreméltó oldalról, azt a kérdést intézték hozzám: „nem gondolom-e, hogy az angol vizsláknál új vérbemlesztés nagyon is indicálva volna?“ Helyén valónak tartom erre a kérdésre nyilvánosan válaszolni.

Rövid, de ezer oldalról megfontolandó kérdés. Mindenekelőtt tekintetbe veendő: van-e kényszerítő ok reá? Ha van, mily módon viheto czélszerűen keresztül? mily eszközökkel? mily idő alatt s minő áron s mi lenne az eredménye?

Tagadhatatlan, hogy nagy egészben az angol vizslafajoknál a kontinensen csaknem általában, az anyaországban legnagyobb részben az anyag elértéktelenedése úgy a genuinus fajjellegek, mint a használhatóság szempontjából nagyon is észlelhető.

Mindenekelőtt meg kell ennek az okát állapítanunk, — azután, hogy ez az egész vonalon tapasztalható-e annyira, hogy ezen lutriaszerű eljárás kellene folyamodnunk? Mik az okok? Röviden felelek. Elkövetett bűnök a logika és a tenyésztés törvényei ellen; azután a hibás divatirányoknak botor majmólása.

Hogy valamennyi vizslafajnál a benső fajjellegek azok, amelyek azokat feladatukra: a vadat legjobb modorban cső elé hozni — képesítik, affelett vitatkozni nem lehet. Ezek: az orr, a temperamentum, tanulékony-ság és vezethetőség. Ezekhez szorosan csatlakoznak azután a külső fajjellegek: a typus. A kettőnek az összessége, azután a faj állandósága.

Hogy az angol vizslát, nem amilyen ma a többsége, hanem amilyennek lennie kell, bármely faj megközelíthetné: azt, aligha van, aki állíthatná. Hogy azonban a legtöbbje ma erős hiányokat mutat, az is kétségtelen. — S mi oknál fogva? Vajjon e fajok általános degenerálásánál fogva-e? Ezt állítani a nap fényének a megtagadása volna. Nézetem szerint ennek első s fő oka a nem alkalmas fajokkal való keresztezés volt. Hogy a többiről hallgassak: főképp a fothounddal. Több gyorsaság, szív és kitartás kellett. All right. De, bármily értékes sajátságok legyenek ezek, még sem szabad ezeket még értékesebb sajátságok kontójára beoltani. T. i. az orr, ennek felhasználási módja s a vezethetőség rovására.

Keresztezéseket észszerüleg csak oly fajok között szabad eszközölni, amelyek közös benső fajjellegekkel bírnak. Mert diametrálisan ellenkező benső fajjellegeket egy-

beolvasztani senkinek sem fog sikerülni. A Fothound fékezhetlensége s „high spirit“-je azt rendkívül vezethetlenné teszi. Alig lehet azt „nevelni“. Féktelen lény, veleszületett s kiírthatatlan vadúzési szenvedélye teljesen alkalmatlanná teszi a vizsla feladatára: a vad megállására s a vadász nyugodt bevárására. S a következés — mert: naturam expellas furca — a rendkívül nehéz, mondjuk lehetetlen nevelés. Tehát a keresztezés okvetlen több kárral jár, mint haszonnal.

A Fothound s a vizslatenyésztés célja diametráisan ellentétes. A hajtóebé a vad üzése lábszimat után s alacsonyán hordott orral. Magas orral kereső hajtóeb ép oly borzasztó valami, mint egy, a földet orrával turo vizsla. A vizsla létezelja a vad magas orral való keresése s megállása. A Fothound nyomszimatot keres; a vizslának az iránt érdeklödni egyáltalán nem szabad. A Fothound hangos zenével csatangoló cigány, a vizsla jól nevelt gentleman.

S a vers vége? A vizsla keresztezése egy hajtóebfajjal a legjobb esetben a megállási képességnek 50%-ig való elvesztése, a finom vizslaorr kockáztatása, a vezethetőség s tanulékonyágnak 50—100%-ig való elvesztését eredményezi. A Fothound kétségtelenül ideálja annak, aminek lennie kell. Az össze-vissza nem keresztezett angol vizsla szintén. A Pointer- vagy Setter-vérnek a Fothoundba való ömlesztése ép oly veszedelmet rejtene magában, mint történt ellenkező irányban.

En elvileg perhorreszkálok minden oly faj közötti keresztezést, amelynek benső fajjellegei ellentétesek. Nem tagadom azonban lehetőségét annak sem, hogy ezen az uton is lehetséges kivételképen, de annál bizonytalanabbúl s teljesen kiszámíthatlanúl rendkívüli

áron, idővesztéssel s ünyölődéssel czélt érní. De biztosan sohasem.

Minden iskolásgyermek tudja ma már azt, hogy keresztezésből nyolcz generáción innen nem válhatik állandó faj; tehát az addig csak experimentum gyanánt, de fajilag nem tenyészthető. Hogy az átöröklés kiszámíthatatlan s annál fix százalékokkal számítani nem lehet. Azután jön a visszaöröklés benső s külső fajjellegekben. Az egyedi tehetőség, a benső s külső kiszámíthatatlan alakulások a teljes kifejlődésig szintén tekintetet érdemel. Tehát, ha valaki keresztezés útján akar új fajtát létesíteni, minden egyedet fel- és ki-nevelnie kell a teljes kifejlődésig s azután a nem sikerülteket könyör nélkül ki kell irtania. Így azután az ebeknél 20 év múlva van halvány fogalma arról, hogy egészben, vagy csak részben sikerült-e, avagy csizmadiát fogott az illető.

Egy azonban biztos. Nyolcz generáció 4 egyedével = 32 számot tesz. A teljes kifejlettséghez kell 2 és fél év. Ez tehát 80 évszám. Nevelői, tartási s kiképzési költség fejenkint 300 korona. Suma sumarum 24000 korona stb. az ár.

Amíg a célbavett fajta nem állandó, a gentlemannek hallgatnia kell. Ha elébb bocsátja közre a succrescentiát, csak árt vele az ügynek és saját renomméjának. Mert, legyen bár a tenyésztési irány bármily kecsegtető s hovatovább közelítse is meg a kitzüött czélt, a betöltött nyolczadik generációig min-

den ivadék korcs. Ha ennekutána megvan az eredmény, megvan a tenyésztési dicsőség is. Ellen esetben a vizsgálatas annyit: et voluisse sat est.

Itt megjegyzem, hogy a Settereknél a Fothound-vér közvetlen felhasználása nem annyira kézzel fogható, mint a Pointereknél, habár sok csaknem csálhatatlan jel mutat reája. Azonban a közvetett, a Pointer által történt vérbeömlesztés már kétségtelen.

Ha már egyszer szerencsétlenül hozzányúltak a Fothound-vérhez, tetézték a bajt azzal, hogy a Fothound-vérreminisztráciát végkép ki nem tenyésztették. Sőt ellenkezőleg. Teljesen elejtették a „true pointer typ“-et. Az ideál a „hound pointer“ lett, amely ép azért, hovatovább átöröklődött s így azután megszületett a mai pointerok többsége, amely a genuinus Pointer helyett — semminemű Pointer.

Ez a szerencsétlen irány a „Showmen“-eket kapta meg. A „Showrage“ pedig divattá váltott. A vizslák ennek a kedvéért teljesen elvonattak eredeti feladatuktól: a vadászatra való használattól. A menybolot csak a kennelyardból, a vasuti kupéból s a kiállítási helyiségekből ismerték. Ezek kedvéért egy szörszálnak se szabad volt megörbülnie. Mozgás hián koncentrált táplálékkal tartották s így vérök folyton jobban megsűrűsödött; idegrendszerük mindinkább irritálódott, temperamentumok fékezhetlenné váltott s ez generációról-generációra rosszabbodott. Teljesen vezethetlenné váltak, elvesztették a vad iránti érdeklődést. Új idomvérében, mint a Setterekben eredeti külső s benső fajjellegeikből nem maradt meg úgy szölván semmi sem.

A vadászat nyugodott. A versenyek lefelé mentek. Bázisuk ezeknek is hamis lett. A vezetés rajtuk észszerűtlenné váltott. A vad, esztelen rohanás a vadász s vezetőnél egyaránt lön a jelszó.

Azután még egy nagy baj történt. 1868—70-ben feltűnt Sir R. Garth Champion Drakéje és Mr. Liewellyn Conntesseje s Nellyje. Mindhárom nyilsebes s csoda azon irányban, hogy ezáltal idegrendszerük s vele orruk nem alterálódott. Ebből azon tévkövetkeztetést vonták le, hogy ezen iszonyú sebességgel s nem az említett kivételes csoda folytán gyöztek le mindent. Egyszerre senkinek se kellett más, mint efféle villamvonat. Minden csendesebb eb, habár a nevezettek kivül mindent legyözött, a sutba került. Mindenáron csak „flyer“ kellett, tekintet nélkül más becsebb tulajdonságra. Így anticipative kaptak „orientexpress-vonatokat“, de az orrot, a stylust és a vezethetőséget elvitte az ördög menthetlenül. Így következetesen sülyedt minden. Az anyaországban minden józan ész lejtőre került. A kontinens pedig vak majmolásban még túllícitált.

Azonban a szigetországban már egészségesebb a légáramlat.

Hogy azon mód, amelynek érdekében meginterpelláltattam, helyes-e? Arra határozott nemmel kell válaszolnom. Ez csak akkor lenne az, ha már minden madzag elszakadt volna. Szerencsére nincs így. De ha így lenne is, kétségbeesett lenne a vállalkozás.

Ha új vérrrel akarnak procedálni, illet valahol még fel kellene fedezni. Én illet nem ismerek.

Azt már elmondtam, hogy ellentétes benső fajjellegekkel bíró fajhoz nyúlni nem szabad. Elég átok volt a Fothound.

Remek volna kétségtelenül az: „Old Spanish Pointer“. Ha még volna valahol. Tudtommal nincs sehol.

A német iskola még nincs „bevégezve“. S talán nem is hinné senki, hogy az angolra javítólag hathatna. A hold a napnak fényt nem adhat.

S ha valahol mégis lappangana valami, hol akadna olyan úr, aki különböző párokkal — mert egy fecske még nem nyár — legalább 8 generációig nyakába venné az experimentálás költségét s baját, hogy azután valószínűleg csizmadiát fogjon?

Az eszme lehet szép, de szerintem halvaszületett. A baj megvan. Segíteni kell. A segély módja pedig nagyon világos.

Romlatlan Pointer- s Setter-családok még vannak Angliában és Skóciában. Elvértve a kontinensen is, egyetlen csepp szégyenvér nélkül s teljesen bevadászva. Még lehet comme il faut anyagot kapni. Tenyészszenek ilyenekből s nem csupa Showdogokból s azután vadászszanak velök rogyásig. Ne csupán szépségre tenyészszenek s tanulják meg végre, hogy a vizsla legfőbb szépsége a munkában rejlik. Ismétlen, ne tenyészszenek csupa Showdogból, ezek elbűvölik a szemet, de bennök nagy veszély rejlik. Ne borzadjanak a racionális beltenyésztéstől, de alkalmas perczen azután nyuljanak homogén, de távolálló vérhez. Más módot nem ismerek s nem tanácsolhatok.

S ezzel elmondtam egy dióhéjban mindent, amit tudtam.

Lucsivnafürdő, 1903 július 19-én.

Hanvay Zoltán.

Kirándulás a Tátrába.

A mult július hó 13-án a reggeli vonattal Kassára, onnan délután a kassa-oderbergi vasuton Poprádig, innen pedig egy kisebbszerű helyi érdekű vonattal Tatra-Lomniczra mentem K. E. barátommal, Hohenlohe herczeg nyugalmazott jószágigazgatójával, akinek, illetőleg fiának és vejének vendége is voltam majd három hétre terjedő ott időzésem alatt.

De ha a Tatra világra szóló szépségeit leírni gyenge tollammal meg akarom kísérteni, nem mellőzhetem az oda vezető utat sem. Már az ujhely-kassai út is — kivált annak a szalánzi hegyeken átvezető szakasza — rendkívül szép, helyenkint sziklákba vágva, nagy darabon szép tölgyes erdő közt a szalánzi vár omladéka, amely hajdan két vármegye, Zemplén és Abaujvár fölött örködött és amelyben az utas annál kényelmesebben gyönyörködhetik, mert épen alatta van a vasúti állomás. Kijutva pedig a hegyek közül az itt még külön folyó Tárcsa és Hernád tágas völgye kellemesen lep meg.

Kassán a vasúti állomástól gyönyörű kerten át megyünk a városba, amely hazánknak köztudomás szerint egyik legszebb városa és abban a Nagy Lajos királyunk anyja által épített székesegyház — nézetem szerint sokkal szebb a budai Mátyás templomnál — épen most pedig a Rákóczy-ereklye kiállítás nagyon méltó a megismerésre. Délután a kassa-oderb. vasúton ismét igen szép az utazás a Hernád mellett, nagy darabon oly szűk völgyben, hogy a víz mellett a vasutat a

hegyoldalba kellett vágni; közút nincs, a hegyek mind szép erdővel borítva. Poprádon (poprád-felkai állomás) kiszállva, némi várakozás után egy kisebbszerű helyi érdekű vasút egyetlen kocsijából álló vonatára ültünk. Poprádról már szépen látszanak a Tátra büszke bércei, de utóbb egy szürke borulat eltakarta őket szemünk előtt és nemsokára mi is sűrű esőben értünk a tátralomniczi végállomásra, ahol négylovas hintó várakozott reánk. Ezen mentünk roppant magas hegyeken, keskeny de jó úton, Ó- és Uj-Tátra-Füreden át Felső-Hágiba. Ez nem község, de egy nem régen kiirtott erdőrészletben létesített fürdő vagy inkább üdülő telep. Egy vendéglő, egy-két épület a vendégek számára és a herczeg vadászkastélya, minden tisztán fenyőfából, minden vakolás, meszelés, festés nélkül, igen szépen építve.

A vendégszobák mind el voltak foglalva német birodalmi vendégekkel; általában mindenütt azt tapasztaltam, hogy honfitársaink nem méltatják a Tátrát olyan figyelemre mint valóban érdemelné, a magyar nem rajong a hegyi vidékéért s a Tátrát leginkább Észak-Németországiak, Sziléziaiak, poroszok becsülik nagyra.

Innen tettünk kirándulást kocsin a Csorbai-tóhoz, a hová másfelől fogaskerekű vasúton is fel lehet jutni. Körüljártuk a mintegy nyolczvan holdnyi tavat, amely körül buján tenyészik a törpe fenyő (Krummholz). Ennek túli a közönséges erdei fenyőéhez hasonlítanak, de nagyobbak, sötétebb zöldek és az ágakon tömött csomókat képeznek. Közben a köveken, kis sziklákon az áfonya oly buján tenyészik, hogy közéje látni sem lehet. De így van ez itt majd mindenütt a szép lúczfenyő (Pinus picca, Fichte) erdőkben. A Csorbai-tónál szép vendéglőben jó ebédet kaptunk.

Hágiból Javorinára mentünk. Ez a fentnevezett herczeg itteni uradalmának főhelye. Tulajdonképen nem falu, mert itt földművelő gazdák nincsenek, sőt földművelés sincsen és ennél fogva veréb sem látható. A terület mind urasági, erdő és hegyi rétek. Itt van az uradalmi igazgató lakása, munkás- és cselédlakok és a herczeg legnagyobb vadászkastélya, mind fából, mint Hágiban. Sőt legújabbán, tisztán urasági költségen templomot is így építettek, tisztán fából, amely e hó végén lesz ünnepélyesen felszentelendő.

Az igazgatói laktól a Javorinka pataknál egy-két száz lépésnyire feljebb menvén, a vadaskert kerítésénél kényelmesen szemlélhettük az amerikai bölényeket, amelyek — úgy látszik — igen megszokhatták a látogatást, mert meg sem mozdultak. Utóbb egy alkalommal egészen közel jöttek a házhoz az erdő tisztására legelni, amikor még kényelmesebben láthatuk őket. Egy kis fekete borjú is volt köztük.

Az ő tanyájtól még feljebb menvén a völgyön, az erdő alatti kaszálon egy hatalmas altáji (szibériai) szarvas hol sétált, hol fekiült, nem figyelve reánk, akik pedik ugyancsak figyelmesen nézegettük. *Lényegesen* nem különbözik a mi kárpáti szép szarvasunktól, de mégis nagyobb és agancsai aránylag még nagyobbak; színe világosabb, fakósárga.

Egy más kirándulásunk alkalmával kocsiról, kissé távolabbról láttunk úgy nevezett Wapiti amerikai szarvast, de ezt — főleg rövidlátásom miatt — nem nézhettem meg olyan jól, hogy a

mienkkel és az Altájival összehasonlíthassam. Ez is nagyobbak látszott nekem a mienknél és sötétebb színűnek az altájínál. Agancsai hatalmasok. A herczeg itteni vadászkastélyában van elhullatott agancsa, amelynek vége felé, nem az ágak felett, de között, olyanforma, de ki nem fejlett képződés van, mint a dámvad bikánál, mintha lapátos akarna lenni.

Közel az előbb leírt altáji szarvashoz van két kőszáli kecske Afrikából (Steinbock). Gyönyörű szépek, de még kicsinyek, csak vagy fél olyanok mint a mi közönséges kecskéink, de jellemző rovátkos szarvaik igen nagyok. Színök igen szép zsemlyesárga. Ezek eljöttek hozzánk kézből enni, az egyiket a vadőrzi ki is bocsátotta az ajtón és midőn terelte vissza, hogy elzárja, ellenszegült és türkölte.

A herczeg itteni kastélya vadászkastély, épen olyan tiszta fenyőfaépület mint a templóm is; emeletes, sok szobával. A főbejárat egy csarnokba vezet, amelyből jobbra és balra az egyes lakosztályokhoz vezető folyosók, az emeletre pedig széles lépcsők vezetnek. A csarnokban két kitömött medve, egy nagy vadkan feje, néhány hiúz-bőr és szinte megszámlálhatatlan ózbak- és szarvasagancs és zergekampó. A herczeg háló- és dolgozó-szobájában vannak azok, amelyeket maga lőtt és érdekes képek, többnyire hegyi tájak és vadászati jelenetek.

Mialatt ezek szemléletébe mélyedtünk, fent nevezett barátom hitt, hogy aki zergéket akar látni, jöj-jön ki. Ő kihozatván a herczeg egy ölnél is hosszabb nagy távesövet, azt rájok igazította s így sorban beledéztünk és mi is láttuk őket legelészni, sétálgatni, pár kilométernyire tőlünk az egyik legmagasabb csúcsra, a melyen olyan szikla van, mintha várfal és bástyák volnának, de még ezeken felül ismét van egy bokros, gyepes tömpe csúcs. A zergék ezen legeltek. A távesőben harminczegyet lehetett megszámlolni, köztük nyolcz vagy kilencz kicsinyet.

Az egyik hegyet Murányi-nak hívják, mert ennek teteje is olyan, mintha várat építettek volna rá haddan az óriások, (*mur* tótul = *fal*). Ez alá kocsin indultunk el, de ahol már nagyon meredek, leszállottunk. Ez is rendkívül szép, nagyszerű, szűk szakadék, kétfelelől óriási szirtek, közte a rohanó hegyi patakok, emellett keskeny, köves meredek út. Ennek a helynek neve Branka (tótul kapuska) Még feljebb akartam menni, mert úgy látszott, hogy a hegygerincz már közel van s onnan a túlsó oldalra reméltem szép kilátást élvezhetni, de barátom visszatartott, mondván, hogy addig még órákig kellene mennem! Ez a Branka volt a legszebb pontok egyike, amelyeket itt láttam.

Innen lejövén, ismét egy más völgybe kanyarodtunk be, neve „Medzi szceni“ (falak közt) — mert kétoldalt sziklafalak emelkednek a magasba; lent azonban szép fenyőerdő áll. Itt van a sok vályu és szénatartó létra, mert télen itt etetik a szarvasokat, most azonban egyet sem láttunk. Itt is van a herczegnek fából épített emeletes vadászlaka.

Gyár is van itt, amelyben a hajtóerő a legolcsóbb — az erős esésű patakok; feldolgozzák benne a rengeteg fenyőerdő fáját; t. olvasóim bizonyára holnapig sem találják ki, mit csinálnak belőle — sindelyt? bútort? koczkapadlót? nem — *papírost*. Kemény, vastag, síma papírost, amiből azután tányér, tálcza és egyéb

ilyenféléket készítenek. Az egyenesen keresztül fűrészelt, meghántott darabot függőleges helyzetben egy fűrész elébe helyezik, de csak annyira emelve, hogy a fűrész csak a lehető legvékonyabb részt vegye le belőle. Ez valamely zúzó készülékből mint finom liszt kerül elő, amely azután egy vastag hengeren már mint papiros jelenik meg s azon egy kis leány késével vízirányos egyenes vágást tevéen, a henger vastagságának megfelelő papiroslapot vesz le és rak egymásra. Javorináról átmentünk Lándokra. Útközben megnéztem Tatra-Füredet és úgy találok, hogy még alig láttam hozzá fogható szép fürdőt. Útba esik Barlangliget is. Ez is igen kedves, csak azt mondják rá, hogy szeles hely. Matlárházát találtam legkevesbbé érdekesnek és szépnek. Útba esik Zsojár (tótul Dzsar). nevű falu is, a mely oly elszórtan épült, hogy $\frac{3}{4}$ óráig tartott rajta végig kocsiznunk. Csinos női nagyon ezifrán öltöznek,

Lándok rendes falu, az itteni birtokot a herczeg Salamonéktól vette. Itt már kőkastélya van. Itteni főtiszte R. H. főerdész fent nevezett barátomnak veje. Egy este felé barátommal kimentem horgászni és ő fogott is néhány pisztrángot. Megjegyzem, hogy pisztrángot majd mindennap ettünk és legjobbnak találtam melegen — nem savanyún — vajjal, mint nálunk a süllőt szokták csinálni.

Lándok már nyitabb fekvésű vidék, habár egyfelől a Tátrák közvetlenül felette vannak. De itt már földművelés is van, csak hogy minden zöld, mikor nálunk az aratásnak már a felén túl vagyunk. Első éjjel nagy vihar volt s nekem a villámlás fénye zölddebbnek és erősebbnek látszott mint nálunk, de ez képzelődés is lehetett. Másnap — 21 én — esett s így semmilyen kirándulást nem tehattunk.

Egy nap délután elhatároztuk, hogy másnap reggel a társaság a „Zöldtóhoz“ megy. Én is jelentkeztem, de a háziúr nem hívén szándékom komolyságában, a többi, hölgyekkel vegyes társaságot két kocsin elindította nélkülem. Később azonban hibáját jóvá teendő — elküldött kocsin, a meddig kocsin menni lehet, — úgynevezett Kézsmárki itatóig, egy embert is adván mellém, aki onnan gyalog tovább kalauzoljon. Innen mérsékelt sebességgel, de megállás nélkül $2\frac{1}{2}$ órát mentünk a Zöldtóig, ahol megjelenésem a társaságot igen meglepte. Többnyire kövekkel sűrűn telehintett út vezetvén ide, azt kérdeztem a hölgyektől, van-e még czipőjöknek talpa? és csakugyan kisült, hogy az egyik már harisnyáján jár. . . Most le kellene írnom, milyen az a „Zöldtó,“ de hát ez is olyan, mint a többi ehhez hasonló itteni tavak és tátrai részletek, hogy még ha le is rajzolnám vagy fényképezném, annak segélyével sem tudnám méltóan leírni, hogy t. olvasóim, akik nem látták, némi fogalmat nyerhessenek róla. Köröskörül kopár hegytetők, kőszirtek, sziklafalak meredeznek az égnek, egy kis öblöt vagy katlant körülvéve, amelyben a tó van. Ebből egy hatalmas patak ered, amelynek völgye természetesen nyílást képez az ormok közt, de ennek mentén is alig lehet vagy kétszáz lépésnyire látni, mert azután kanyarodik. Nevének a tó megfelelő, mert valóban zöldszínű, amit a körülötte levő, habár csak foltonkiint zöld hegyoldaloknak tulajdonítanak.

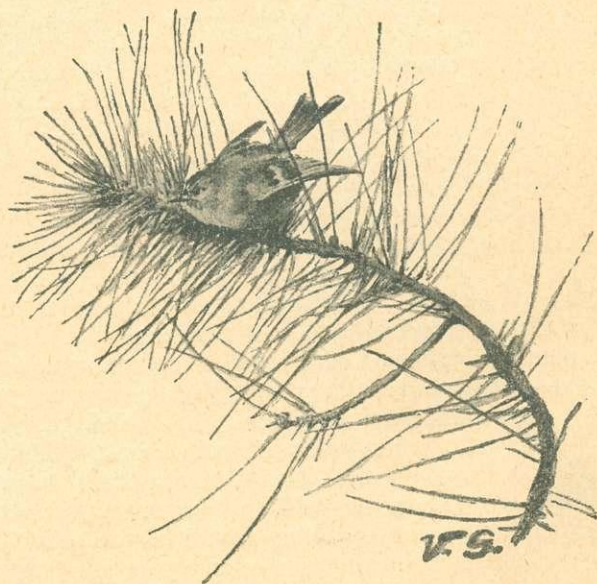
De már a víz színén látható néhány sokkal elevebb, világosabb zöld foltot különbözően magyaráznak. Az én véleményem, szinte meggyőződésem az, hogy ezek a víz színe alatt kevésbbé mélyen fekvő kövektől származnak, amelyeket olyan élénk zöld színű mohok borítanak, mert ilyeneket sokat látunk a vízen kívül is magunk körül.

Nagyon érdekessé teszi e tavat, hogy itt nagyon közel vagyunk az örök hóhoz. Ez nem épen a tetőkön és csúcsokon van, mert azokról havazáskor sokat lefúj a szél; ha meleg van, lemos az eső, leolvaszt a nap, de a sziklák közt vannak nagy mélyedések, amelyekben a hó évről évre összehalmozódik és kemény, tömör lerakodást képez, amelyet azután vastagságánál fogva eső és nap áthatni és leolvasztani nem képes, de amelyekből egész nyáron át mégis olvad valami és az ezekből lefolyó víz folyton táplálja az ilyen tavakat és a zuhogva rohanó patakokat. Itt ez az örökhó már nem oly elérhetetlen magasan van s ezért társaságunk egy része nekiindult, hogy a havat elérje; én is. De megvallom, hogy ez volt ittlétem alatt a legfáradtságosabb, legnehezebben megoldottfeladat, nem mintha oly sokkal magasabbra kellene felmászni mint látszott; nem is a nagy meredekség miatt, de azért, mert oly kötörmeléken kellett oda másznunk, amely lábunk alatt minden lépésnél omlott lefelé, úgy hogy ha egy lépést tettünk jobbra, legalább annyit esűszünk lefelé. De végre mégis elértük.

A tó felett a Kárpát-egylet építette menházban egy kis ebédpótlót és egy kis üveg jó veresbort vevén magamhoz, beirtam nevemet a vendégkönyvbe és alája „1848/9-iki ny. honvéd-százados, 79-ik évében“.

Lejövet ketten egy fiatal emberrel a társaságot hátra hagyva, előre jöttünk s a Kézsmárki itatónál vártuk be. Másfél óra múlva érkeztek meg. Innen kocsikon mentünk vissza Lándokra.

A következő vasárnapra vaddisznó vadászat volt határozva. Nemes vadra a herczeg távollétében vadászni nem szabad; de mivel a nép nagyon panaszkodott, hogy a disznók nagy károkat tesznek a mezőn, tehát azokra mentünk, de ki volt mondva, hogy a rókát is löjjük, ha jön. De bizony nem láttunk sem rókát, sem disznót. Az első hajtást a „Vapenyik“

(Meszes) nevű hegyen tettük, ahol egy havasi gyopárt sajátkezüleg vágtam. Ebben és a második hajtásban oly magas tetőn állottam, ahol már erdő nincsen, csak bokrok és kőszirtek és a szél oly erősen fúj, hogy egyszer kénytelen voltam leülni és többször szétvetett lábakkal tartani magamat, hogy le ne fújjon a roppant meredeken, egyszóval még soha széllal ilyen erős küzdelmem nem volt. A harmadik hajtást már lentebb, erdőben tettük, ahol előbb kettő együtt, azután külön-külön még két őz jött felém, úgy hogy a négyből hármat nagyon könnyen lelőhettem volna. Egyet még az első hajtás előtt láttunk. Disznót nem találtunk.

Véleményem szerint stratégiai hibát követtünk el: az ellenséget téli szállásaiban kerestük, holott most táborozik. Sokszor tapasztaltam és mondtam is vadászoknak és vadászatrendezőknél, akik rendszerint, ha nagyvadról, disznóról, medvéről van szó, elvezetik a társaságot a legmagasabb hegyre, a hegyesomó közepébe, a rengeteg mélyébe, ahol azután semmi sincs; a vad ellenben az erdőaljakban húzza meg magát, közel a mezőhöz, ahol károkat tesz. Nyilván most is ez volt az eset.

27-én éjjel eső esett, de a Lomniczi hegycsúcsot reggel friss hóba öltözve láttuk, amely azonban estig elenyészett.

28-án a „Halastó“-hoz ment a társaság. Az út nagyrészt itt is gyalog kellett megtennünk és láttuk az út mellé letűzött fehér-veres póznát, a választott bíróság által meghatározott osztrák határ jeléül. Innen még egy darabig kellett mennünk felfelé a tóig. Ennek környéke hasonlít a Zöldtóéhoz, hisz ez is zöld, csakhogy sötétebb. Végig csónakáztunk rajta — vissza is — egy igen jól megépített erős ladikon, egy lengyel suhancz hajtotta kormány nélkül, skiff módra két evezővel. Itt is vannak hóval telt mélyedések, amelyek folyton táplálják a tavat, a tóból pedig egy hatalmas zuhogó patak folyik le. De szerettem volna egyet e sok patak közül haza hozni, ott úgy is van több mint kell és ezek úgyis hűtlenek hazánkhoz, mert a Poprádba és ezzel a Dunajeczbe folynak, ez pedig a lengyel Visztulába viszi őket. A „Halastó“ vizén láttuk, miként kapják le a fáradt lepkéket a pisztrángok. Ennek a tónak a közepén ment végig a határvonal Magyar- és Lengyelország közt, de most már egészen odaitélte a választott bíróság. Mi jogcímen? nem tudom. Maga a tó jó nagy, a társaság egy tagja azt állítván, hogy nagyobb a Csorbai-tónál, de én ebben kételkedem. Annyit azonban mondhatok, hogy valamennyi pont vagy hely közt, amelyeket a Tátrában láttam, nekem ez tetszett legjobban s ha egy jó tájfestő megajánlaná nekem, hogy lefesti vagy a Csorbait vagy a Halastót: én ez utóbbit választanám.

Végre meglátogattam Kézsmárk városát is. Megszemlélésre méltók a templomok. A római kath. templomban gazdag oltár, érdekes régi képek, feliratok. Az új evangélikus templom egyszerű, de egyszerűségében impozáns szép és nagy. A fából épült régi evang. templom már nincs használatban, de nagyon érdemes a megtekintésre. A hajdani Thököly várba beépítettek ugyan holmi oda nem illő és nem is díszes kisebbszerű épületeket — hivatalhelyiségek is vannak benne, — de azért régi bástyái és körfala, valamint azokhoz tartozó régi épületei a vár alakját megtartották és valóban érdekesek.

Tátrai kirándulásomról szóló szerény tudósításomat azon őszinte kívánsággal fejezem be, hogy t. olvasóim is képesek legyenek életök 79-ik évében ugyanazt az utat és ugyanúgy megtenni, mint én megtettem.*)

Matolai Etele.

*) „A Természet“ régi hű olvasójának és érdemes dolgozó-társának gratulálunk ez alkalomból és csatlakozunk szíves jókivánságához.
Szerk.

Szerkesztői üzenetek.

H.-M.-Vásárhely. A beküldött pók neve: *Trochosa singoriensis*; déloroszországi faj, mely elvéve az Alföld déli megyéiben is található. Lsd. „A Természet“ III. köt. 2. füz.

M. Ede úrnak. A beküldött kígyó nem az, amit Ön gondolt, hanem *Tropidonotus tessellatus*. Hazánk számos helyéről ismeretes, nem ritka faj. — Megfigyelését megfelelően át-dolgozva legközelebb fogjuk közzé adni.

S. G. úrnak. Tudományos könyvekben és gyűjteményekben a hímeket ♂ jellel, a nőstényeket ♀ jellel jelöljük meg. — Egyszerű meséjét nem értettük meg, köszönjük szíves figyelmét, de nem illik a lapunkba. A fotografiát kérjük megtekintésre, talán használhatjuk.

A. V. úrnak. Lapunkban gyakran hirdetnek kéz alatt eladó puskákat; tessék az apró hirdetéseket figyelemmel kísélni, bizonyára fog magának való fegyvert találni ezek között. Kár a sok pénzért, amit a külföldnek szánt.

S. gyakornok úrnak. Az a kis könyv nálunk megrendelhető; 3 kor. az ára. A madárkitömést behatóan tárgyalja. Csillag. Különös kérését nem teljesíthetjük.

Lapunk tisztelt Olvasóit kérjük, hogy a most kezdődött VII. évfolyamra való előfizetési díjat mielőbb beküldeni szíveskedjenek, nehogy a lap szétküldésében zavar támadjon és tudhassuk, kik az előfizetőink a jövőben is.

„A Természet“ I. és II. évfolyamából néhány teljes példányt visszavált kiadóhivatalunk. Esetleg ez évi új évfolyammal szolgálunk helyette.

A tisztelt vadászközönség szíves figyelmébe ajánljuk

PREPARÁLÓ INTÉZETÜNKET.

Gondos, művészi preparáció, természethű kivitel, tartós munka, jutányos árak.

Vasuti szállítmányba nem szabad levelet tenni; czéllirányos ügy a szállítólevélre mint a csomagra ráírni: „Friss állat kitömésre“.

Az állatok lehetőleg friss állapotban és nyúzatlanul küldendők be annak megjelölésével, hogy miképen kívánják azok preparálását (állványra, falra, szőnyeg, fali dekoráció, tablettára, nyitott vagy csukott szárnyal, stb.) Nagyobb emlősök, (pl. medve, zerge, farkas, stb.) kizsigerelendők; csak 10 kilónál nehezebb csomagok küldendők vasúton (gyorsárúként). Pontos címet és esetleg a vasuti állomás megjelölését kérjük.

Dr. Lendl Adolf preparatóriuma

Telefon 194.

Budapest, II., Donáti-u. 7.

Telefon 194.

Relief-képek, kitömött madár festett hát-
térrel, gondos kivitelben, to-
vábbá intézetünkben preparált *nagy sasok* és *uhuk* kü-
lönböző állásban, mint kiváló szép *szobadíszek* mindig
raktáron vannak s intézetünkben bármikor megtekinthetők.

Tapasztalt vadászok kutyáikat a vadászidény előtt és közben Fattinger húsrostos kutya lepényével etetik.

Fattinger húsrostos kutya lepénye az egyetlen állateledel, amelytől a kutyák állandóan egészségesek, erősek és kitartóak. — Fattinger húsrostos kutya lepényét a kutyák mindenkor igen szívesen élvezik és a legkiválóbb kutyaenyészdékben, a bécsi, budapesti és prágai állatgyógyintézetekben, szóval mindenütt, ahol az állateledelt helyesen meg tudják itélni, már évek óta használják. A beszerzése ennek az ezerszeresen megdicsért állateledelnek — az olcsó ára következtében — minden kutyatulajdonosnak lehetséges. Bővebbet egy a kutyák észszerű táplálásáról szóló füzet tartalmaz. (Ingyen és bérmentesen.) **Ára 50 kg.-kint 22 korona, 5 kg. bérmentes csomag 3 korona.** — Kérjen prospektust és árjegyzéket Fattinger egyéb kitűnő állateledeléről fiatal kutyák, fűcánok, házi szárnyasok, pisztrángok, csukák, madarak stb. részére.

Fattinger & Comp.

állateledel-gyára
Wien (Récs), Wieden 3.

140 első díj!

Rossz utánzatok is léteznek!
Budapesti raktárak:

Zubek Bertalan és Tsa
IV., Muzeum - körút 29.

Geittner és Rausch
Andrássy-út 8. sz. alatt.

MAGYAR TANSZERKÉSZÍTŐ-INTÉZET

FELDMANN GYULA

BUDAPEST, VI., FELSŐ-ERDŐSOR 5.

(TELEFON 17—23.)

Minden irányú iskola t. vezetőinek,
tanárainak és tanítóinak szíves figyelmébe ajánlja

hazai saját gyártású

fizikai, khémiai, természetrajzi és geometriai tanszereit.

Üvegtechnikai intézet.

Szakszerű tanácsesal és tájékoztató költségvetéssel szívesen szolgálunk iskolák felszerelése alkalmával. — Újabb szerkezetű tanszerek elkészítését és tanszerek javítását elvállaljuk; mechanikai és üvegtechnikai precíziós munkákat elfogadunk.

Árjegyzékek ingyen és bérmentve.

„A m. kir. Vallás és Közoktatási Minister a Feldmann Gyula-féle physikai és khémiai tanszergyártat és üvegtechnikai intézetet a zenemű beszerzési forrásokul ajánlott hazai czégek közé utólagosan felvette.“ (Hivatalos Közlöny X. II. 229.)

„A m. k. Vallás és Közoktatási Minister Feldmann Gyula budapesti tanszergyáros által készített természetteni eszközökből a részletes jegyzékben felsorolt physikai alap- és kibővített felszerelési jegyzéket a népiskolák számára tanszerül engedélyezte és az engedélyezett tanszerek jegyzékébe felvette.“ (Hivatalos Közlöny. X. 17. 360.) (40782—1902.)

Mint szőlőnagybirtokosok

ajánljuk kiváló minőségű hordó- és palackborainkat, melyek mint a ménes-magyarádi borvidék **gyoroki**, valamint a család **vadkerti és vámospércsi** nagy kiterjedésű szőlőbirtokainak kifogástalanul tisztán kezelt saját termése kerülnek forgalomba.

Ezen borok kitűnő voltáról számos elismerő levél tesz tanúságot, egyebek között a következő: „A nekem küldött jó borokkal minden tekintetben igen meg vagyok elégedve s így azokat minden vadászembernek szívesen ajánlom.“ Novotny J., cs. és kir. szab. fegyvergyár, Prága.

Kivánatra borminták küldetnek. Árjegyzékek ingyen és bérmentve állnak rendelkezésre.

Andrényi Kálmán utódai
Aradon.

Egy szárazon és vízen remekül apportírozó **tiszta vérű vizsla**, kitűnően droppol, a vadászat felhagyása miatt jó helyre 30 koronáért **eladó**. — Kummer Sándor Budapest, VII., Rottenbiller-uteza 58.

Rendkívüli, értékes, **nemes fajgalambok**, a tenyészet felhagyása miatt — párja 2 koronáért — **eladók**. — Kummer Sándor Budapest, VII., Rottenbiller-uteza 58.

WITTZ-MANFRÉD

FOTO-CZINKOGRAFIAI MŰINTÉZET.

MŰVÉSZETI SOKSZOROSÍTÁSOK.

Clichék folyóiratok, könyvek, árjegyzékek és tudományos művek számára, kitűnő kivitelben, legjobb módszerek szerint előállítva.

Czím csakis: BUDAPEST, VI. ker., Király-uteza 30. szám.

Jutányos árak.

TELEFON: 18—99.

Jutányos árak.

„A TERMÉSZET“ szerkesztősége és kiadóhivatala: Budapest, II., Donáti-uteza 7. dr. Lendl Adolf intézete.

Nyomatott Wesselényi Géza könyvnyomdájában Hódmező-Vásárhely, Andrássy-u. 22.